

Предраг Ђеранић*

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Миле Шикман

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

РУСИЈА И БЕЗБЈЕДНОСТ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Сажетак

Западни Балкан је синтагма политичког кова и новијег датума, стога су безбједност и утицај који велике силе на овом подручју остварују, првенствено Русија и Сједињене Државе, захвална и интересантна тема. Назив Западни Балкан потпуно је потиснуо израз „Југоисточна Европа“, да би се земље које су географски на Балкану, а још нису приступиле Европској унији (ЕУ), поставиле у политички оквир из којег тешко могу изаћи. Поруке које емитује Берлински процес, инициран од Њемачке, гласи: удружите се економски и као колективитет сарађујте са ЕУ, што се може тумачити и да су након пријема Хрватске, врата ЕУ за све друге остала затворена. Аутори су у овом раду покушали пронаћи узроке дугорочне нестабилности Западног Балкана и одгонетнути шта је кључ његове не(стабилности). Наноси историје и крвавих сукоба балканских народа могли би се посматрати као спирала злочина из које би балканске земље и народи морале пронаћи излаз (иако им то у претходном вијеку никако није полазило за руком). Велике силе су увијек имале своје интересе и они су се преламали преко Балкана због његовог значаја као транзитног подручја, што је увијек доносило тешке посљедице по балканске народе. Западни Балкан и данас је

* Контакт: predrag.ceranic@gmail.com

подручје на којем утицај желе остварити с једне стране Русија и Турска (на економски начин и Кина), док са друге стране Сједињене Државе са својим савезницима настоје одржати Западни Балкан као „сиву зону“, односно подручје са којег треба потиснути сваки вид руског и турског утицаја (и кинеског такође) али га уједно оставити изван ЕУ.

Кључне речи: *Западни Балкан, Русија, Турска, Сједињене Државе, безбједност, гасовод, енергетска безбједност, нестабилност, НАТО*

Кованица „Западни Балкан“ је новијег датума, уз напомену да говоримо о политичком а не о географском појму. Стога се термин „Западни Балкан“ пише са великим почетним словом, а не са малим „з“, што би изискивало његово искључиво географско одређење. Под Западним Балканом подразумевају се земље које се, истина, географски налазе на западном дијелу Балканског полуострва, али нису чланице Европске уније (ЕУ). Ради се, дакле, о политичком појму који обухвата Србију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Македонију, Албанију и самопроглашену, од Уједињених Нација (УН) непризнату, Републику Косово. Наизглед, Западни Балкан је појам у нестајању – све и једна поменута земља исказује жељу за чланством у ЕУ, и свака је у одређеној фази „отварања поглавља“. То би у преводу значило да би Западни Балкан у догледно вријеме, односно након приступања ЕУ неке од наведених земаља, као појам могао бити политички „сужен“, па потпуно нестати кроз пуноправно чланство у ЕУ држава које га чине. На примјер, Хрватска је својевремено „иступила“ из Западног Балкана тако што се придружила ЕУ. Међутим, ради се управо о томе да се од придружења Хрватске ЕУ у употреби и појављује термин „Западни Балкан“ у наведеном значењу. Претходно коришћени израз „Југоисточна Европа“, који је подразумевао шире политичко и географско значење, потпуно је ишчезао из политичког дискурса. За Западни Балкан као да нема мјеста у ЕУ, и као да су се врата Европске уније након пријема Хрватске, за све друге дугорочно затворила. Синтагма Западни Балкан потпуно је потиснула претходну – Југоисточна Европа. Осмишљен је назив за територију коју

ЕУ намјерава користити искључиво као предворје за пласман својих роба ослобођену свих пореза и обавеза, као и зону у којој ће лажним обећањима о евроатланским интеграцијама сузбијати сваки вид првенствено руског, али и кинеског утицаја.¹

Наведени закључак о односу ЕУ према земљама Западног Балкана проистиче из Берлинског процеса, политичког дискурса (или пројекта) који је иницирала њемачка канцеларка Ангела Меркел. „Берлински процес је иницијатива за јачање економске сарадње између земаља Западног Балкана и Европске уније². Регионални и европски доносиоци одлука и креатори политика окупљају се на повременим годишњим самитима о Западном Балкану, форумима цивилног друштва, пословним форумима и форумима младих.“³ Прва конференција о Западном Балкану одржана је у Берлину 28. августа 2014. године.⁴ Још те, 2014. године у тексту *Њемачко дијелење карата*⁵ указали смо на позадину овог догађаја, односно да су били у праву сви који су указивали да је Њемачкој препуштено уређивање политичке конфигурације на Балкану, и да је Балкан, још од пада Берлинског зида, приоритет интересовања уједињене Њемачке⁶. Анализирајући Берлински процес као пројекат неминовно се намеће закључак да се ради о зачетку стварања „Б лиге“ Европске уније⁷. Њемачка канцеларка ће касније потпуно „открити карте“ наглашавајући да се земље Западног Балкана морају међусобно економски и политички увезивати и развијати колективну сарадњу са ЕУ. Првобитно је простор Западног Балкана био намијењен Турској⁸ као компензација

1) Предраг Ђеранић, *Коме то сметају мали Руси?*, Филип Вишњић, Београд, 2018, стр. 189.

2) Види опширније: Berlin Process, Internet, <https://berlinprocess.info/about/>, 24/09/2019

3) Исто.

4) Друга конференција одржана је 2015. у Бечу, трећа 2016. у Паризу, а затим су услједиле конференције у Трсту (Италија, 2017) Лондону (2018) и Познању (Пољска, 2019). Види опширније: Berlin Process, Internet, <https://berlinprocess.info> 24/09/2019

5) Ауторски текст, првог аутора, под овим насловом објављен је 11.09.2014. године на српској страници руског сајта Фонд Стратешке културе, а сви текстови које смо објавили на поменутом сајту (2014 – 2017) обједињени су у књизи *Коме то сметају мали Руси?*, Филип Вишњић, Београд, 2018. године.

6) Предраг Ђеранић, *Коме то сметају мали Руси?*, нав. дело, стр. 19.

7) Исто, стр. 21.

8) Игра на турски, односно туркофонски свијет није новина у геополитичкој стратегији Сједињених Држава. Подробно ју је објаснио Бжежински у Великој шаховској табли

за изостанак пријема у ЕУ и стимуланс за наставак стратешке сарадње са Сједињеним Државама на Блиском истоку⁹. Након неуспјелог пуча из 2016. године турски предсједник Ердоган, након што је окарактерисао свог опонента Фетулаха Гулена и америчку „дубоку државу“ за организаторе пуча, у спољној политици прави потпуни заокрет и ослања се на Русију - напоре с тим, политички се све више удаљава од Сједињених Држава. Турска, тј. Ердоган тако губи и намијењени поклон – Западни Балкан који је и те како хранио турске неоотоманске амбиције¹⁰. Политика према Западном Балкану, креирана у Вашингтону и Берлину, од тада гласи – ни руски ни турски. Тако је Западни Балкан у политичком смислу постао простор који Европска унија не жели да инкорпорира, иако се то из Брисела неће отворено рећи, али истовремено ни ЕУ ни Сједињене Државе не желе да овај важан геополитички простор препусте ни руском ни турском утицају. Наравно, ни кинеском, што се види из односа према кинеском пројекту Појас и пут¹¹.

РУСИЈА НА БАЛКАНУ

Након пада Цариграда Русија је постала „Трећи Рим“, односно „синоним Православља у поствизантијској ери“, како то констатује Александар Дугин, најважнији руски теоретичар обнове евроазијске идеје¹². По Душану Пророковићу темељи руског присуства на Балкану ударени су руско-турским споразумом из Кучук-Кајнерџија, од када Русија, иако је у одређеним историјским тренуцима била принуђена да се повремено повлачи с Балкана, никада од њега није одустала

као модел за истискивање руског утицаја из Централне Азије, односно, из некадашњих република Совјетског Савеза, данас самосталних држава (Киргистан - Киргизија, Узбекистан, Таџикистан, Казахстан, Туркменистан). Види шире: Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, Романов, Бања Лука, 2001.

9) Предраг Ђеранић, *Ко ме то сметају мали Руси?*, нав. дело, стр. 21.

10) Дарко Танасковић, *Велики повратак Турске?* Службени гласник, Београд, 2015.

11) Види опширније: Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, urednici: Šao Binhong, Vladimir N. Cvetković, Zoran Dragišić, Žarko Obradović, *Novi put svile: balkanska perspektiva: političko-bezbednosni aspekti*, Fakultet bezbednosti, Београд, 2017; Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, urednici: Šao Binhong, Vladimir N. Cvetković, Zoran Dragišić, Žarko Obradović, *Novi put svile: evropska perspektiva: bezbednosni izazovi umutar inicijative 16+1*, Čigoja štampa, Београд, 2018.

12) Александар Дугин, *Основи геополитике, књига 2 Просторно мислити*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 30.

и стално се на Балкан враћала¹³ Руске границе у географском смислу биле су ближе или даље од Балкана, али Балкан није губио на значају, у смислу руских политичких интереса.

По Срђану Перишићу „ако су у односу према Русији, у претходним вековима, земље и империје Европе наступале геополитички одвојено и често растрзано ратовима, после Другог светског рата иступају геополитички јединствено, под именом либералне демократије“¹⁴. Те односе овај геополитичар посматра кроз призму тзв. *Источног питања*. „Стварно Источно питање подразумева вишевековно неприхватање православно-византијске Русије од Запада. Запад, тј. западна Европа не прихвата Русију јер је она носилац византијског наслеђа на које се она толико устремљавала, чак и крсташким походима“¹⁵. Перишић указује да још „у версајској политици можемо уочити карактер Источног питања – окружавање и стешњавање Русије на што мањи простор“¹⁶.

И касније, након Првог свјетског рата, али и након свјетске катастрофе коју је произвео Други свјетски рат, Британци су инсистирали на стварању „санитарног коридора“, простора који би чиниле државе (углавном новонастале) између Русије и Њемачке. Улога санитарног коридора била је да спријечи ове велике силе да имају међусобну границу и тиме могућност за сарадњу. Ово настојање је и данас присутно кроз иницијативу „Три мора“¹⁷.

Након дисолуције Совјетског Савеза, односно стварања нових држава од бивших совјетских република, и поред обећања које су званичници Сједињених Држава дали руским предсједницима Горбачову а потом и Јељцину да се НАТО неће ширити према истоку, тј. према руским границама, ствари су се одвијале сасвим другачије. У НАТО су експресно примљене Чешка, Мађарска и Пољска 1999. године, а недуго

13) Душан Пророковић, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 585.

14) Срђан Перишић, *Нова геополитика Русије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2015, стр. 61

15) Исто, стр. 57.

16) Исто, стр. 61.

17) Званичан смисао ове иницијативе је јаче повезивање земаља које излазе на Балтичко, Црно и Јадранско море. Иницијативу „Три мора“ чине Чешка, Словачка, Мађарска, Литванија, Летонија, Естонија, Аустрија, Румунија, Бугарска, Хрватска и Словенија. Види: Предраг Ђеранић, *Које то сметају мали Руси?*, нав.дело, 219.

затим, тачније 2004. године, Бугарска, Румунија, Словачка и Словенија. НАТО је у своје чланство примио и бивше совјетске републике Летонију, Литванију и Естонију. Алијанси су 2009. године приступиле Албанија и Хрватска, а 2017. године НАТО савезу придружила се Црна Гора.¹⁸ Алијанса је испољила амбицију да инкорпорира Грузију и Украјину, али због познатих догађаја, интервенције руских војних снага у Грузији¹⁹ и грађанског рата који је захватио Украјину, све је одгођене до даљњег. Помјерање „НАТО границе“ према територији Русије у Москви је протумачено као опкољавање, и стога је Русија почела вући потезе како би зауставила НАТО напредовање.

Дипломатским каналима Русија је указивала на потребу да земље које су на Балкану остале изван „НАТО кишобрана“, а то су углавном оне које чине Западни Балкан, остану војно неутралне. Војна неутралност је озваничена у Народној скупштини Србије. Такође, и Народна скупштина Републике Српске усвојила је Резолуцију о заштити уставног поретка и проглашењу војне неутралности Републике Српске.

У студији „Русија и Западни Балкан“²⁰ Душан Рељић, виши научни истраживач Немачког института за међународне односе и безбедност у Берлину (SWP), указује да „политички утицај Русије на Западном Балкану почива највећим делом на три стуба. Најважнији је привилегована позиција Русије као сталне чланице Савета безбедности УН. Други стуб је историјска, културна и политичка повезаност Русије са народима и државама у Југоисточној Европи које имају православну традицију. Трећи стуб на који се Москва ослања на Западном Балкану је растући привредни значај Русије за државе овог подручја. Русија је водећи снабдевач енергије за регион и све више се јавља и као инвеститор и трговински партнер.²¹“ Рељић с правом истиче бомбардовање Србије, које је НАТО починио 1999. године без одобрења Савјета безбједности УН, као прекретницу у односу званичне руске

18) NATO, NATO Member Countries, Internet, https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm 11/09/2019

19) Збивања везано за Јужну Осетију и Абхазију.

20) Овај текст проистекао је из студије аутора Душана Рељића. Види: Душан Рељић, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, SWP-Studien, S-17, Берлин, 2009.

21) Душан Рељић, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, нав.дело., стр. 6

политике али и јавног мњења према САД. „Поводом овог рата у Русији превладало је мишљење да су САД превариле Русију и да је НАТО и даље усмерен против Русије. Огорчење је ишло тако далеко да се у руском друштву учврстио утисак да је стварни мотив западне интервенције на Косову био да се Русија „заплаши, угрози па чак и нападне“²².

Своје негодовање због НАТО аспирација за ширење према руским границама Русија од тада учестало испољава, а противљење НАТО амбицијама (исправније би било рећи америчким) постало је стуб руске безбједносне политике, како на Блиском истоку, тако и на Западном Балкану.

БЕЗБЈЕДНОСТ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Везе руског и српског народа су искрене, вјековне и дубоке. Русија се није либила да употреби право вета којим као стална чланица Савјета безбједности УН располаже и на тај начин заштитити српске интересе, без обзира да ли се ради о Србији или Републици Српској. Из повезаности која проистиче из истог поријекла, исте вјере и сродне културе, саздана је подршка коју је Русија у прошлости показала у војном (према ријечима руског предсједника Путина тај вид подршке је и даље актуелан) и политичком смислу. Политичку подршку Русија данас пружа како Србији тако и Републици Српској. Изузетак је период деведесетих година, непосредно након дисолуције Совјетског Савеза, периода у којем Русија није била равноправан такмац Сједињеним Државама, што је произвело ширење НАТО пакта на Источну и Југоисточну Европу (о чему је већ било ријечи). Супротно устаљеном политичком курсу, Русија у Савјету безбједности није зауставила наметање санкција Србији 1992. године (Србија је тада била дио СР Југославије) што је управо било посљедица наведених односа. Наиме, Русија се у том периоду трудила да се на међународном плану представи као дио западног свијета и партнер Сједињених Држава.

Како би задржала присуство на Западном Балкану, а за Русију је нарочито важно да се одржи и утицај прошири у земљама које нису приступиле НАТО, Русија је почела да

22) Исто, стр. 9.

користи soft power односно „меку моћ“. Русији је на Западном Балкану за тај вид моћи било потребно много мање труда него земљама Запада. На примјер, портал Спутњик са свега око 30 запослених и неупоредиво мањим буџетом од америчке Н1 телевизије (са тв студијама у Београду, Загребу и Сарајеву) остварио је већи утицај на српско јавно мњење и веома је цитиран у Црној Гори, Македонији и Хрватској. Осим Спутњика, иза којег стоји држава Русија преко телевизије РТ (који је оснивач портала) на српском језику је присутно више српско-руских, тј. проруских портала. Када је у питању hard power, тј. „тврда моћ“, Русија је трупе (650 војника у БиХ и 120 на Косову) повукла у августу 2003. године. Руски предсједник Путин повлачење руских војника из међународних мировних мисија на Балкану објаснио је ријечима да „Русија више не жели да својим војним присуством прикрива »развој Косова у погрешном правцу“²³.

Ипак, српским властима се често спочитава руско војно, односно више обавјештајно присуство. При томе се мисли на Српско-руски хуманитарни центар у Нишу, формиран на основу споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације 25. априла 2012. године, који су у Нишу потписали министар за ванредне ситуације Руске Федерације и министар унутрашњих послова Републике Србије.²⁴ Америчка страна се у више наврата категорички противила да руски држављани, запослени у овом хуманитарном центру добију дипломатски статус, стрепећи да би такав статус омогућио допремање војне помоћи.

Интерес Русије за Западни Балкан се често обезвређује. На примјер, умањење значаја Западног Балкана у смислу руског интересовања у својим изјавама понекад чине и руске дипломате. Тако је амбасадор Русије при Европској унији Владимир Чизов за подгоричке Вијести изјавио да „Русији не треба Западни Балкан“²⁵. То знају да раде и невладине

23) President of Russia, Press Statement and Responses to Questions from Journalists following Talks with Serbian Prime Minister Vojislav Koštunica, Sotschi, 3.6.2004., Intenet, www.kremlin.ru/eng/speech-es/2004/06/03/1328_type82914type82915_65309.shtml>. Цитирано у: Душан Рељић, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, нав. дело.

24) Српско-руски хуманитарни центар, Internet, <http://sr.ihc.rs/about> 14/09/2019

25) FoNet, Čizov: Rusija ne treba Zapadni Balkan, 23.07.2019., N1, Internet, <http://rs.n1info.com/Vesti/a502140/Cizov-Rusiji-ne-treba-Zapadni-Balkan.html>, 14/09/2019

организације финансиране америчким новцем, што се види из изјаве Максима Саморукова из московског Карнегијевог центра: „Западни Балкан је од маргиналног значаја за руску економију и за њене безбедносне интересе. У односу на Кину, пост-совјетски простор или Блиски исток, Западни Балкан није међу приоритетима руске спољне политике, поготово сада када Москва покушава да своје међународне везе преусмери са Европе на Азију».²⁶ Међутим, Саморуков је отишао корак даље и појаснио: „Русија је, међутим, и даље заинтересована за тај регион као транзитно подручје за њене енергетске пројекте, а жели такође и да искористи сопствену популарност у одређеним деловима балканских друштава како би проширила свој међународни утицај, спречила даље ширење НАТО и Европи показала да је у стању да изазове проблеме у ЕУ, а све то као одговор на активности Уније у пост-совјетским земљама“.²⁷

Суворов се дотакао кључног, односно најважнијег сектора безбједности у којем је Русија на Западном Балкану доминантна. Ријеч је о енергетској безбједности. „Термин који се до пре неколико година готово није помињао изван стручних аналитичких кругова, сада је добио истакнуто место у расправама важних политичара. ‘Енергетска безбедност’, рекао је председник Џорџ В. Буш у марту 2001. године, треба да буде ‘приоритет наше спољне политике’ и кључни елемент домаће политике.“²⁸ У радовима на тему енергетске безбједности веома често се користи дефиниција коју је дао Данијел Јергин по којем је „енергетска безбедност доступност одговарајуће количине енергије по приступачним ценама“.²⁹

Да су енергенти, односно располагање ресурсима нафте и гаса, постали извор моћи сувишно је говорити. Присуство америчких, британских и француских војних снага на Блиском истоку мотивисано је искључиво енергетском безбједношћу.

26) Љурчо Поповски, *Ruska politika bez racionalnog proračuna*, 23.03.2018., DW, Internet, <https://www.dw.com/sr/ruska-politika-bez-racionalnog-prora%C4%8Duna/a-43097084> 14/09/2019

27) Исто.

28) Према: Пол Вилијамс, *Увод у студије безбедности*, Службени гласник, Београд, 2012. Текст аутора Клер Т., М.: *Енергетска безбедност*, стр. 602.

29) Daniel Yergin, *The prize: The Epic Quest for oil, Money and power*, Simon&Schuster. New York, 1990. Цитирано у: Марко Парезановић, *Енергетска безбедност*, Нова српска политичка мисао, Београд, 2014. стр. 20.

Све маске су пале током рата у Сирији (Андерсон, 2016). Коначно, најновија криза у Персијском заливу проузрокована је отимањем танкера за нафту. „Надзор над енергијом доноси политичку моћ. Свако ко посегне за том моћи, мора се суочити и са политичким последицама које та моћ доноси, па и са одговорношћу за негативне импликације надзора над главним токовима нафте и гаса. Према томе, суптилан однос између енергетског утицаја оних који располажу нафтом и гасом и политичке моћи којом располажу, биће главни изазов њихових политичких стратегија“.³⁰

Руски државни буџет у омјеру од скоро 50% пуни се на основу прихода од продаје нафте и гаса. Најзначајнији купац су земље ЕУ. „Познато је да од укупног извоза гаса из Русије 94% иде ка европским земљама. У Европи, руски гас чини 38% европског увоза. Пројекције будућности опомињу и једне и друге, и о будућности се данас мора водити рачуна. Потребне за увозом гаса у ЕУ (у 2030-ој) биће повећане за 5-6 пута, у односу на њену производњу гаса.“³¹ Руски Газпром потписао је меморандум о сарадњи са компанијама из ЕУ, најприје са италијанском компанијом ENI. Радило се о изградњу огромног гасовода названог Јужни ток који би се протезао од руске области Краснодар преко дна Црног мора до Балкана, тачније до Бугарске а даље би водио преко Србије према Мађарској и Италији. Изградња гасовода је каснила а затим била потпуно блокирана од Бугарске, која је то учинила због притиска ЕУ, али се више радило о америчком противљењу. Након тога постигнут је споразум са Турском о изградњи гасовода који је донекле измијенио трасу као и име. Постао је Турски ток. Цијеви су положене по дну Црног мора и крајем 2017. стигле у турску економску зону. Наредна фаза је полагање цјевовода кроз Грчку, Македонију, и Србију.

Скупштина Србије је 9. септембра 2008. потписала Енергетски споразум са Русијом. Уједно, Србија се обавезала да ће руској компанији Газпром омогућити да стекне 51% власништва у државној компанији Нафтна индустрија Србије

30) Слободан Лазић, *Енергетска безбедност Европске уније као чинилац њених односа са Русијом*, магистраски рад, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 12.

31) Зорана З. Михајловић Милановић, *Енергетска безбедност земаља Југоисточне Европе у светлу руске енергетске политике*, ISAC, Internet, <https://www.isac-fund.org>, 15/09/2019.

(НИС). Руска страна је потписала изјаву да ће изградити Јужни ток и складиште гаса на подручју Србије. На Западу је оцијењено да „гасоводом ‘Јужни ток’ не треба само да протиче енергија, него и политички утицај како би се допринело остваривању даљих руских интереса у региону“³². Утицају Русије на енергетску безбједност Србије претходила је изградња бензинских пумпи руске нафтне компаније Лукоил која је већ 2007. године у Србију инвестирала 1,5 милијарди долара. Лукоил као и компанија Газпром бензинским пумпама премрежиле су Србију, Босну и Херцеговину, Црну Гору тј. – Западни Балкан. У Републици Српској руска компанија Зарубежњефт извршила је приватизацију Рафинерије нафте Брод, а убрзо затим основано је „Нестро Петрол“, акционарско друштво за промет нафте, нафтних деривата и природног гаса.

Балкан је кључ за све путеве и комуникације, а тиме и главно чвориште за пројектоване нафтоводе, односно за транспорт нафте и гаса у Европу. Балкан је уједно и полигон са којег Сједињене Државе желе потиснути сваки руски економски и политички утицај, и стога је све што се у ширем политичком смислу на Балкану дешава везано за однос ових великих сила (база Бондстил даје предност Сједињеним Државама у геополитичком позиционирању)³³. Несумњиво да је енергетска безбједност најважнији простор на којем одмјеравају снаге велике, супротстављене силе. Са једне стране су Сједињене Државе са савезницима, првенствено Британијом и Њемачком (иако британско-њемачки односи пролазе кроз занимљиве фазе), а на другој страни су Русија и Турска. На Западном Балкану у порасту је увјерење да би Русија и Турска могле пронаћи модел за мирну коезистенцију земаља које су захваћене овом политичком синтагмом - Русија као представник земаља са већинским православним становништвом док би Турска заступала земље у којима је доминантно муслиманско становништво. Паралелно с тим, расте и отпор који таквом развоју ситуације пружају Сједињене Државе и НАТО.

32) Душан Рељић, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, нав. дело.

33) Предраг Ђеранић, *Коме то сметају мали Руси?*, нав. дело, стр. 61.

ЗАКЉУЧАК

Однос Русије према Балкану је тема која се може посматрати из више углова и у различитим временским периодима. С обзиром да је Западни Балкан синтагма новијег датума с наглашено политичким призвуком, при обради теме нашег рада (Русија и безбједност Западног Балкана) неопходно је било одредити политички контекст и безбједносни оквир. Када су Американци деведесетих година трагали за савезником на Балкану, имали су у виду да на овом полуострву живе православни и муслимански народи. Логика је налагала да упориште за своје политике потраже код ових других, рачунајући да ће Русија код православаца бити у предности због дубоких и вјековних веза са народима исте вјере, сродне културе и сличног језика, и са много додирних тачака у историји. Дисолуција Совјетског Савеза уклонила је идеолошку препреку између великих сила, такмаца у Хладном рату, али је на површину испливала стара подјела на линији Исток – Запад. Тако је Кримски рат (1853 – 1856) који се водио између Русије и савеза који су чинили Британци, Французи, Отоманска империја и италијанска Краљевина Пијемонт, вођен из геополитичких разлога, односно због борбе за превласт на Балкану и Блиском истоку.

Намјера Уједињеног Краљевства да Руско царство држи даље од Балкана и топлих мора била је константа. Дисолуција Совјетског Савеза била је добра прилика за ширење НАТО према Русији, те је Алијанси приступио читав низ држава, некадашњих чланица Варшавског уговора. У НАТО су ступиле и бивше руске републике Естонија, Летонија и Литванија. Русија настоји да балканске државе, које НАТО још није инкорпорирао, остану изван овог војног савеза - то би била прва карактеристика њеног односа према безбједности Западног Балкана. Парламенти Србије и Републике Српске изгласали су резолуције о војној неутралности. Изван НАТО формално је и даље Македонија. Наравно да Русија користи свој положај сталне чланице у Савјету безбједности УН како би заштитила Србију и Српску.

Енергетска безбједност је убједљиво најзначајнији безбједносни сектор преко којег се манифестује руска моћ

на Балкану. Изградња најприје Јужног тока, а затим Турског тока (чија реализација се остварује) омогућиће енергетску стабилност балканских земаља али и Европске уније, највећег купца руских енергената. Сједињене Државе уложиле су сав свој политички капацитет да онемогуће полагање цијеви за Јужни ток и у томе су за сада успјеле (за Турски ток немају рјешење). Сједињене Државе се труде да зауставе и кинески пројекат Појас и пут, рушећи владе које с Кином и Русијом праве економске аранжмане. Циљ је јасан – потиснути сваки вид руског присуства на Западном Балкану. Након преокрета у политици Турске и њеног приближавања Русији, исти однос се примјењује и према овој земља, која је све донедавно словила као важан амерички савезник на Блиском истоку и Балкану. Борба великих сила за превласт на овом дијелу балканског полуострва земљама које чине Западни Балкан доноси нестабилност која ће, по свој прилици, бити дугорочна.

ЛИТЕРАТУРА

Berlin Process, Internet, <https://berlinprocess.info/about/>, 24/09/2019

Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, Романов, Бања Лука, 2001.

Вилијамс, Пол, *Увод у студије безбедности*, Службени гласник, Београд, 2012.

Дугин, Александар, *Основи геополитике, књига 2 Просторно мислити*, Екопрес, Зрењанин, 2004.

Лазивић, Слободан, *Енергетска безбедност Европске уније као чинилац њених односа са Русијом*, магистарски рад, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Михајловић Милановић, Зорана, *Енергетска безбедност земаља Југоисточне Европе у светлу руске енергетске политике*, ISAC, Internet, <https://www.isac-fund.org>, 15/09/2019.

- NATO, NATO Member Countries, Internet, https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm 11/09/2019
- Парезановић, Марко, *Енергетска безбедност*, Нова српска политичка мисао, Београд, 2014.
- Перишић, Срђан, *Нова геополитика Русије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2015.
- President of Russia, Press Statement and Responses to Questions from Journalists following Talks with Serbian Prime Minister Vojislav Коштунца, Sotschi, 3.6.2004., Internet, www.kremlin.ru/eng/speech-es/2004/06/03/1328_type-82914type82915_65309.shtml>. Цитирано у: Душан Рељић, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, нав. дело.
- Пророковић, Душан, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Роповски, Љупчо, „Руска политика без рационалног прорачуна“, 23.03.2018., *DW*, Internet, <https://www.dw.com/sr/ruska-politika-bez-racionalnog-prora%C4%8Duna/a-43097084> 14/09/2019
- Рељић, Душан, *Russlands Rückkehr auf den Westlichen Balkan*, SWP-Studien, S-17, Берлин, 2009.
- Српско-руски хуманиратрни центар, Internet, <http://sr.ihc.rs/about> 14/09/2019
- Теранић, Предраг, *Коме то сметају мали Руси?*, Филип Вишњић, Београд, 2018.
- Танасковић, Дарко, *Велики повратак Турске?* Службени гласник, Београд, 2015.
- Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, urednici: Šao Bin-hong, Vladimir N. Cvetković, Zoran Dragišić, Žarko Obradović, *Novi put svile: balkanska perspektiva: političko-bezbednosni aspekti*, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2017.

Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, urednici: Šao Bin-hong, Vladimir N. Cvetković, Zoran Dragišić, Žarko Obradović, *Novi put svile: evropska perspektiva: bezbednosni izazovi unutar inicijative 16+1*, Čigoja štampa, Beograd, 2018.

FoNet, Čizov: „Rusija ne treba Zapadni Balkan“, 23.07.2019., *N1*, Internet, <http://rs.n1info.com/Vesti/a502140/Cizov-Rusiji-ne-treba-Zapadni-Balkan.html>, 14/09/2019

Yergin, Daniel, *The prize: The Epic Quest for oil, Money and power*, Simon&Schuster. New York, 1990.

Predrag Ćeranić, Mile Šikman

RUSSIA AND THE SECURITY IN THE WESTERN BALKANS

Resume

The phrase Western Balkans is a recent political coinage, which makes the security in the Western Balkans and the influence exercised by the great powers, primarily Russia and the United States, an attractive topic. The name “Southeast Europe” has been replaced by the name “Western Balkans” in order to place the countries that geographically belong to the Balkans but have not yet joined the European Union (EU) within a political frame which they cannot leave. The messages sent by the Berlin Process initiated by Germany read as follows: unite economically and as a collectivity cooperate with the EU, which can be interpreted as that the EU door has been closed to all other countries after the admission of Croatia. This paper seeks to determine the causes of the long-term instability of the Western Balkans and the key to its (in)stability. Balcan history and the bloody conflicts between the Balkan peoples could be seen as the spiralling of crime which the Balkan countries and peoples need to break out of by themselves (although they had been quite unsuccessful in achieving this in the last century). The great powers have always had their own interests which have refracted through the Balkans because of their importance as a transit region, having grave consequences for the Balkan peoples. The Western Balkans still represent a region where Russia and Turkey (and China economically) want to exercise their influence, while on the other hand, the United States and its allies seek to maintain the Western Balkans as a “gray zone”, in other words, a region from which any form of Russian and Turkish influence (Chinese as well) should be eliminated, at the same time leaving it outside the EU.

Keywords: *Western Balkans, Russia, Turkey, United States, security, gas line, energy security, instability, NATO*

---

* Овај рад је примљен 28. септембра 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 20. октобра 2019. године.